

ECLESIOLOGIA

- Terminologia: *Biserica* – *Ἐκκλησία* (= „adunare comună” sau parafrazat: „comuniunea celor adunați / celor adunate”) → eclesiologie, *Ecclésia* (lat.), *Церковь* (slav.);¹
- Bibliografia de bază; Sfinți Părinți și teologi care s-au ocupat de problema eclesiologiei.²

1. Modalități de abordare a eclesiologiei:

- *Biserică* = *instituție* – la romano-catolici (cf. Fer. Augustin, „De civitas Dei”);
- *Biserica* = *comunitate sacramentală* – la protestanți;
- Teoria *instituirii* (pe Cruce) și *constituirii* (la Cincizecime, a) Bisericii;
- Insuficiența acestor teorii. Apofatismul eclesiologic. Imposibilitatea definirii misterului Bisericii. Tendințe de abordare la ortodocși.

2. Înainte de a trece la o abordare sistematică a eclesiologiei³, trebuie să recurgem la viziunea integratoare a Sf. Maxim Mărturisitorul despre **relația Biserică-creație**.⁴ În acest sens, **Biserica este**:

- icoană a Creatorului, care iconizează în mod simbolic și tipic întreaga creație, adică îi imprimă acesteia chipul lui Dumnezeu pe carea Ea însăși îl poartă;
- factor integrator al lumii inteligibile și sensibile;
- energie creată a lui Dumnezeu-Treime (adică a Tatălui, prin Fiul, în Duhul Sfânt⁵);
- forța de susținere a lumii și de înaintare a ei spre unitatea cu Dumnezeu⁶ și unitate în ea înseși.⁷

3. Fazele Bisericii. Enumerare și prezentare generală:

- *Biserica creației dintru început* (înainte de cădere) – „proiect” nerealizat, adică răsturnat de Satan.⁸ Raiul, cu întreaga creație, trebuia să devină Biserică (Efeseni 2:21-22; Sf. Filaret, mitropolitul Moscovei)⁹;

¹ *L'Eglise* (franc.), *Church* (engl.), *Kirche* (germ.).

² Sf. Scriptură; Epistolele Sf. Ignatie Teoforul (trad. rom. în PSB 1); „Despre unitatea Bisericii” a Sf. Ciprian al Cartaginei (trad. rom. în PSB 3); Nikolaos Matsoukas, „*Teologia Dogmatică și Simbolică*”, vol. II, Ed. Bizantină, 2006; Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, „*Teologia Dogmatică Ortodoxă*”, vol. II; Idem, „*Sinteză eclesiologică*”, rev. ST 5-6 / 1955; Serghei Bulgakov, „*Ortodoxia*”, Ed. Paideia, 1997; Karl Christian Felmy, „*Dogmatica experienței eclesiale*” – de aici, mai ales capitolul despre „Eclesiologia euharistică”; Ioannis Zizioulas, „*Ființa eclesială*”; ș.a.

³ Abordarea noastră va fi relativ diferită de cea din manualele românești (inclusiv pr. D. Stăniloae), care sunt în mare parte tributare metodei occidentale de abordare, chiar și atunci când conținutul abordării este ortodox.

⁴ Pentru a înțelege eclesiologia patristică, am recurs la comentariile lui N. Matsoukas (*Op. cit.*, pp. 264-283) pe marginea operei Sf. Maxim Mărturisitorul, în special *Mystagogia*, dar și a altor Sf. Părinți. Această abordare, uitată de majoritatea dogmatiştilor ortodocși, ne va ajuta să înțelegem și următorul capitol al cursului, despre „Fazele Bisericii”. Abia după aceea, vom lua în calcul și tratatele dogmatice cu care ne-am obișnuit.

⁵ Origen: „Biserica este plină de [Sfânta] Treime”.

⁶ Bineînțeles, nu e vorba despre o confundare a lui Dumnezeu cu natura, în sens panteist.

⁷ Și părintele D. Stăniloae spune: „*Biserica e unirea a tot ce există, sau e destinată să cuprindă tot ce există: Dumnezeu și creație. Ea e împlinirea planului etern al lui Dumnezeu: atotunitatea*” (*Dogmatica*, II, 1997, p. 137).

- „Biserica Legii Vechi” – cea a poporului ales, pe de o parte și „Biserica cea stearpă din păgâni”¹⁰, adică a păgânilor, pe de altă parte.¹¹
- Biserica lui Hristos în Duhul Sfânt, despre care se va vorbi mai jos. Ea este „anticamera Împărăției lui Dumnezeu” (Sf. Simeon al Thesalonicului);
- Biserica eshatonului, adică a Împărăției veșnice a lui Dumnezeu, care se va realiza după Judecata de Apoi, în „veacul ce va să fie”.¹²

4. Fundamentele hristologice ale Bisericii:

- Întruparea Fiului. Biserica lui Hristos este fundamentată pe credința și mărturisirea dreaptă în Hristos – Dumnezeu adevărat și Om adevărat (Matei 16:16; vezi și I Tim. 3:15-16).
- Jertfa lui Hristos și Jertfa oamenilor: martirii, sfinții, creștinii de astăzi.¹³ Biserica în stare de jertfă;
- Învierea lui Hristos și Înălțarea la ceruri – învierea și înălțarea noastră în Biserică.
- Hristos Cap al umanității asumate prin Întrupare.¹⁴ Teologia paulină: Hristos – Cap, noi mădulare (Efeseni 1:22-23; 4:15-16; cap. 5;; Coloseni 1:24; despre mădulare – I Cor. 12);

5. Pogorârea Duhului Sfânt - punctul de plecare al activităților publice ale apostolilor și începutul manifestării Bisericii lui Hristos în lume. Organizarea văzută (instituționalizată) a Bisericii¹⁵ și misiunea Ei internă și externă în *timpul fizic* și cel *existențial*¹⁶;

6. Principiile eclesiologiei apostolice (cf. Sf. Scriptură + Ignatie Teoforul, Irineu de Lyon și Ciprian al Cartaginei și Canoanele Apostolice):

- „Biserica Dumnezeului celui viu – stâlp și temelie a adevărului” (I Tim. 3:15). Pe acest principiu se va fundamenta ideea de *catholicitate* și *infaibilitate* a Bisericii (vezi mai jos).

⁸ Abia Biserica lui Hristos nu mai poate fi biruită de Satan și de porțile iadului (cf. Matei 16:16-18).

⁹ Trebuie să remarcăm că și icoana bizantină a Cincizecimii, probabil nu întâmplător, leagă drumul în istorie al Bisericii lui Hristos (început atunci, la Cincizecime) de viața viața întregului cosmos care se vede oarecum împlinit în așteptările lui existențiale.

¹⁰ Aici ne-am inspirat dintr-o formulă liturgică des întâlnită în Imnografia ortodoxă.

¹¹ Pornind de la înțelesul primar de Biserică-Adunare, atât popoarele păgâne închinătoare la zei, cât mai ales poporul evreu păstrător al credinței într-un singur Dumnezeu, aveau felul lor de a se aduna și de a-și manifesta comuniunea între ei și cu Dumnezeu; aceasta era „Biserica” lor – o adunare religioasă menită să întrețină dorul de comuniune până la venirea lui Hristos în lume. Deși evreii au înțeles misiunea lor istorică de popor ales în mod exclusivist, Dumnezeu, mai ales în Legea Nouă, înlătură orice deosebire între popoare și le cheamă pe toate în mod egal la credința și mântuirea în El.

¹² După cum deducem din învățătura Sf. Părinți, Dumnezeu a vrut ca Biserica să treacă de la prima fază direct la ultima. Din cauza păcatului, a fost nevoie însă și de două faze intermediare: a doua (pregătitoare) și a treia (răscumpărătoare).

¹³ Tertulian spunea: „Sângele martirilor este sămânța creștinilor”. Jertfa sfinților întărește Biserica și ea este o imitație a Jertfei lui Hristos. Asceza și nevoința creștinilor este și ea o jertfă; Biserica este una ascetică.

¹⁴ Sf. Chiril al Alexandriei: „Hristos zidește Biserica din pietre inteligibile” (Cf. Efeseni 2:22), „piatra cea din capul unghiului” fiind însuși Hristos (Efeseni 2:20).

¹⁵ Trebuie accentuat că aceasta nu reduce nicidecum Biserica la o simplă instituție pământească. Organizarea instituționalizată se face doar în scopul unei bune funcționări și administrări aici pe pământ. Modelul unei astfel de organizări trebuie să fie cel divin (vezi Canonul 34 Apostolic, unde drept *model al sinodalității și respectării onorifice a întâistătorului* este prezentată Sf. Treime).

¹⁶ Prin „timp fizic” se are în vedere „timpul istoric”, cu trecut, prezent și viitor, iar prin „timp existențial” se are în vedere timpul în drum spre înveșnicire. Prof. N. Matsoukas spune că veșnicia creației și chiar a Bisericii nu este fără timp, dar totodată independentă de realitatea acestui timp; ea este veșnicia care începe în timp, iar prin har se împărtășește de veșnicia și infinitatea lui Dumnezeu (Cf. *Op. cit.*, p. 276, nota 138). Anume aici e și paradoxul Bisericii – că ea își desfășoară activitatea Ei în timp, dar în toate trebuie să urmărească perspectiva veșniciei.

Învățătura de credință a Bisericii rămâne neschimbată, iar Sinoadele și Părinții nu fac decât să precizeze ceea ce s-a crezut dintotdeauna, pretutindeni și de către toți (Vicențiu de Lerin)

- Biserica – organ de mântuire a credincioșilor¹⁷ și „mamă” a creștinilor¹⁸;
- caracterul universal al Bisericii¹⁹ (ceea ce face posibilă și universalitatea mântuirii);
- rolul episcopului și al preoției în general²⁰. Preoția universală și cea sacramentală. Ierarhia Bisericii. Succesiunea apostolică;²¹
- „Euharistia – hrana Bisericii” (Sf. Nicolae Cabasila) și liantul dintre membrii Ei. Prin împărtășirea Trupului Său euharistic, Hristos se extinde și lucrează în credincioși, constituind Trupul Său tainic, care este Biserica. Euharistia și Biserica se manifestă și se împlinesc una în alta, și nu pot exista una fără alta. „Eclesiologia euharistică”²²;

7. Însușirile Bisericii conform Sinodului II Ecumenic: Πιστεύω [...] εἰς μίαν, ἀγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

➤ **Una** – unică și unitară. Dumnezeu vrea „ca toți să fie una” (Ioan 17:21), dar aceasta nu se poate realiza artificial și prin negocieri, ci doar în baza mărturisirii și trăirii aceluiasi Adevăr neclintit și nealterat (vezi și Efeseni 4:4-5).²³ Orice rupere de Biserică pe motive canonic-administrative, se numește *schismă*, iar cea făcută pe motive dogmatice, se numește *erezie*. Primirea în Biserică a schismaticilor se face prin pocăință, iar a ereticilor, în funcție de gravitatea ereziilor, prin Botez sau (doar) Mirungere. În cazul excomunicării sau anatimizării ereticilor, Biserica nu se dezbină, ci doar îndepărtează elementele străine care au apărut în trupul său, fără ca aceasta să diminueze integritatea acestuia (Cf. Alexandr Gusev). Cei ruși (inclusiv romano-catolicii sau protestanții) nu pot fi numiți „Biserică”, care nu e decât Una și păstrătoarea unui singur adevăr neschimbabil. Totuși, Biserica dorește revenirea în Biserică chiar și a ereticilor, și chiar se roagă pentru aceasta, fără însă să facă concesii cu ei.

➤ **Sfântă** – sfințirea s-a făcut prin Jertfa lui Hristos, care fiind actualizată în Biserică prin Euharistie (dar și celelalte Taine), împărtășește sfințenia membrilor Bisericii, sfințindu-i. Sf. Ap. Pavel îi numește „sfinți” pe toți membrii Bisericii, pentru că sunt purtători ai harului lui Dumnezeu. Existența

¹⁷ "Extra Ecclesia nula salus! / În afara Bisericii nu este mântuire!" – Sf. Ciprian al Cartaginei. Lactanțiu, un alt teolog apusean din sec. III, în altă ordine de idei, spunea că *doar acea Biserică este adevărată, care a păstrat nalterată taina pocăinței*, subliniind odată în plus legătura care există între *Biserică, pocăință și mântuire*.

¹⁸ „Cine nu are Biserica drept mamă, nu-L are nici pe Dumnezeu drept Tată” – Sf. Ciprian al Cartaginei.

¹⁹ *Epistola către Smirneni, VIII* – prima folosire a termenului: „Biserica Universală” / Καθολικὴ Ἐκκλησία. Universalitatea trebuie înțeleasă mai ales în sens calitativ, decât cantitativ (a se vedea mai jos). Tot în acest capitol întâlnim și fundamentarea celorlalte două principii apostolice.

²⁰ Sf. Ciprian al Cartaginei: „*Episcopum in ecclesia esse et ecclesiam in episcopo*”. A se vedea și scrierile Sf. Ignatie și în primul rând, aceeași Epistolă către Smirneni. Homiakov: „*Dacă ar înceta hirotonia, ar înceta tot neamul omenesc*”.

²¹ Aici nu se dezvoltă decât legătura dintre Biserică și ierarhia Ei. O abordare detaliată a subiectului despre preoție vom face la capitolul despre Sf. Taine. Același lucru e valabil și cu „euharistia”.

²² Această teorie a avut patru reprezentanți de vază: Nikokai Afanasiev, Alexandr Schmemmann, John Meyendorff și Ioannis Zizioulas, mitropolitul Pergamului. Ea încearcă o revenire la viziunea Sf. Ignatie Teoforul privind *relația Biserică – euharistie - episcop*, numai că, de multe ori, exagerează rolul euharistiei, ca singurul mijloc de unitate și comuniune dintre Bisericile locale. Răspândirea acestei teorii în Occident a sporit frecvența împărtășirii cu Sf. Taine – ceea ce e foarte bine, dar a dus uneori la banalizarea împărtășirii. (Detalii despre această teorie și diferitele ei aspecte la teologii enunțați mai sus, vezi la Karl Christian Flemy, *op. cit.*, pp. 212-228.)

²³ Sf. Ciprian de Cartagina compară Unitatea Bisericii cu cămașa lui Hristos țesută de-a-ntregul, fără cusături și care nu poate fi ruptă (Cf. Ioan 19:23).

păcătoșilor în Biserică, nu-i diminuează sfințenia Ei, căci ea e inepuizabilă, întrucât izvorăște din izvorul infinit al sfințeniei – Dumnezeu.

➤ **Sobornicească** - grecescul *καθολική* provine de la *καθ' ὅλου* și înseamnă conform cu întregul, cu totul. Slavonescul *соборность* (de la rădăcina *с-б-р*), deși nu acoperă în întregime sensul termenului grecesc, spune două lucruri în plus despre Biserică și anume: **1)** Biserica este sinodală (adică este condusă de Sinoade, nu de o singură persoană – papa, ca cea romano-catolică²⁴); **2)** Biserica păstrează învățătura Sinoadelor. Din acestea două derivă infailibilitatea Bisericii care nu este infailibilitatea oamenilor, ci își are originea în Hristos – Adevărul Veșnic. Această infailibilitate se imprimă și se exprimă prin comuniunea euharistică și de credință a Bisericilor Ortodoxe locale. Mai ales începând cu Fer. Augustin, apusenii au văzut catholicitatea ca pe o universalitate geografică și cantitativă. De aici – și concepțiile ecumeniste greșite ale occidentalilor. În Răsărit însă, urmând principiilor apostolice, catholicitatea a fost și va fi înțeleasă mai mult în sens calitativ. Prima comunitate de creștini de la Ierusalim (doar 3000 de credincioși), adunată în ziua Cinczecimii, deja reprezenta Biserica Catholică (adică Universală și Sobornicească) și Ei nu-i lipsea nimic. Cum zicea și N. Afanasiev: în Biserică, plus unu sau minus unu din întreg, dă tot unu.

➤ **Apostolică** – Biserica este numită „apostolică” pentru că: **1)** Cf. Galateni 2:9 și Efeseni 2:20, Apostolii sunt stâlpii Bisericii, ca cei care au contribuit la întemeierea Ei; **2)** Biserica că nu a schimbat nimic din învățătura Apostolilor, păstrând-o nealterată, cel puțin în esența ei; **3)** Ierarhia Bisericii este rânduită prin succesiune apostolică, care nu înseamnă doar o succesiune harică, ci și una de învățătură.

Toate celelalte confesiuni creștine, nu pot fi numite „Biserică” (sau „Biserici”), întrucât ele nu întrunesc nici una din cele 4 însușiri. Între noi, ortodocșii și celelalte confesiuni poate exista dialog teologic. Nu pot avea însă loc negocieri și compomisuri în materie de dogme și nici nu se poate realiza comuniunea liturgică, întrucât aceasta trebuie precedată de comuniunea de credință.

„Mișcarea ecumenică” („ecumenismul”), menit doar să apropie pe creștini și să stabilească anumite posibilități de colaborare în lume, și-a arătat ineficiența. În forma lui de astăzi el trebuie condamnat și abandonat.

---

²⁴ Romano-catolicii au introdus dogma primatului papal (din care au derivat altele și mai grave). Vechiul principiu „*primul inter pares*”, care stabilea doar un primat onorific al episcopului Romei (Cf. Sinodului II Ecumenic) a fost transformat de ei într-un „*unus supra omnis*”. În sprijinul acestei teze, romano-catolicii interpretează greșit mai multe texte scripturistice (legate de Sf. Petru, al cărui urmaș se crede papa de la Roma), dar și mai multe texte patristice, unele dintre ele fiind chiar falsificate destul de târziu. Se știe însă că chiar cel mai mare papă al Romei – Sf. Grigore Dialogul, a respins orice idee de primat (a se vedea polemica lui cu Ioan, patriarhul Constantinopolului), iar ideea de un primat absolut nu a fost cunoscută decât spre sfârșitul primului mileniu. Aceeași confesiune a mai dezvoltat teoria conform căreia, papa de la Roma ar fi „*Vicarul lui Hristos / Vicarius Christi*” și că tot el ar fi infailibil, adică fără păcat. Infailibilitatea totuși nu se referă la starea persoană a papei, ci doar la învățătura de credință expusă „*ex cathedra*”, adică de pe scaunul episcopal al Romei. Aceasta erezie, dogmatizată la primul Conciliu Vatican (1870), este mai mare decât primatul și ea zdruncină din temelie întreaga eclesiologie creștină. Se știe clar că, chiar și până la 1054, nu toți episcopii Romei au fost fideli credinței creștine. De exemplu, papa Honorius (sec. VII) a fost chiar condamnat de Sinodul VI Ecumenic pentru monotelism.